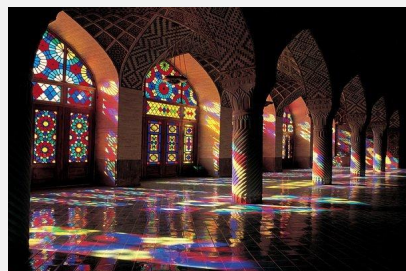

مسجد جلوگاه هنر اسلامی

هنر به کار رفته در مساجد و معماری مورد استفاده آن یک هنر مردمی است که از دل و ریشه مردم و جامعه بیرون آمده و شاید یکی از دلایل ماندگاری هنرهای مورد استفاده در مساجد همین مردمی بودن آن است.

هنر به کار رفته در مساجد و معماری مورد استفاده آن یک هنر مردمی است که از دل و ریشه مردم و جامعه بیرون آمده و شاید یکی از دلایل ماندگاری هنرهای مورد استفاده در مساجد همین مردمی بودن آن است.

به گزارش خبرگزاری مهر، آن روزی که رسول اکرم (ص) وارد شهر مدینه شدند اولین اقدامی که آن حضرت انجام دادند خرید یک قطعه زمین و ساخت مسجد بود. شاید در آن روزها این سوال به ذهن برخی افراد خطور می کرد که چرا رسول خدا (ص) به جای آنکه چند روزی استراحت کنند تا گرد سفر از تن مبارکش بیرون شود به جای آنکه با سران قبایل دیدار و گفتگو داشته باشند و نیز شرایط جغرافیایی و اجتماعی مدینه را ارزیابی کنند ابتدا به فکر خرید آن قطعه زمین که شترشان در آنجا به زمین نشست و سپس ساخت مسجد افتادند؟! بی تردید ایشان بعدها متوجه حکمت این کار رسول خدا (ص) شدند آن هم زمانی که دیدند مسجد مدینه پایگاه بسیار مهم عبادی، سیاسی، اجتماعی و حتی نظامی رسول اکرم (ص) شد و همین مکان مقدس به مرور زمان یکی از ستون های پایه گذار دین مبین اسلام شد؛ آن چنان که آن حضرت هر آنچه را که مهم بود و در سرنوشت این دین تازه و مبارک نقش داشت در آن محل مقدس با مسلمانان در میان می گذاشت و جالب آنکه همانجا به یک نتیجه کلی می رسیدند. مثلاً اگر خبر می رسید که کفار قصد حمله به مدینه را دارند بعد از گفتن اذان همگان در مسجد جمع می شدند و این طور بود که جلسه مشورتی برپا شده و در همان زمان هم تصمیمات لازم گرفته می شد.

بی تردید در طول این هزار و چهارصد سال هرگاه دین نجات بخش اسلام به عنوان ناجی وارد سرزمینی شده و مردمان آن دیار با آغوش باز از این دین الهی استقبال کرده اند اولین جایی که شکل گرفته مسجد بوده است. پس می توان چنین نتیجه گرفت ساخت مساجد هر دیاری همراه با ورود اسلام به آنجا بوده است. جالب آنکه ساخت این مساجد نه تنها به وسیله حاکمان یا فاتحان آن دیار بوده است بلکه این کار را در وهله اول مردمان آن سرزمین انجام می داده و در ساخت این مکان مقدس نهایت دقت و ظرافت خودشان را به نمایش می گذاشتند. پس به همین دلیل است که در هر شهر و دیاری که نشانه هایی از اسلام وجود دارد مسجدی ساخته شده و هنر معماری آن شهر یا دیار در آن مساجد به خوبی نمایان است، مساجدی که علاوه بر جایگاه دولتی و حکومتی بیشتر جایگاه مردمی دارند و خود مردم با علاقه وافر این مساجد را بر پا ساخته و از هیچ چیزی دریغ نکرده اند، چنان که هنر به کار رفته در مساجد و معماری مورد استفاده آن یک هنر مردمی است که از دل و ریشه مردم و جامعه بیرون آمده و شاید یکی از دلایل ماندگاری هنرهای مورد استفاده در مساجد همین مردمی بودن آن است.

مسجد نه تنها یک محل برای عبادت و سجده کردن خالصانه در برابر خداوند است و زیباترین شکل پرستش و بندگی تنها معبود عالم در آن هویدا می شود بلکه نخستین نهاد عبادی - سیاسی جامعه اسلامی به شمار می رود که از دیر باز در آن مسندهای مهمی چون جایگاه علم و دانش، محل عبادت، جایگاه قاضیان، عالمان و مفسران و نیز پایگاه شکست ناپذیر اشاعه دین اسلام بر پا بوده است. به همین خاطر است که در طول این چهارده قرن علی رغم هجمه عظیم دشمنان اسلام نه تنها به این مکان مقدس آسیبی نرسیده است بلکه روز به روز بر شکوه و عظمت این پایگاه عظیم اسلام افزوده شده. از آن طرف مساجد از دیرباز برای مسلمانان علاوه بر محل عبادت و فعالیت های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... کارکرد دیگری هم داشته و آن این بود که این خانه خداوند گویی قطعه ای از بهشت در زمین بوده است. به طوری که آدمیان آمده از بهشت که همیشه و همه جا به صورت ناخواسته شوق بهشت را در سر می پروراندند که چطور به خاطر غفلت آدم و حوا از آنجا رانده شدند و بهشت دلخواه خودشان را در زمین به شکل مساجد یافتند. پس بی دلیل نیست اگر کسی می گوید هر زمان داخل مسجد می شود یک آرامش آسمانی به سراغش می آید و چنین تصور می کند که از این دنیا و تعلقات آن رسته است.

همان طور که اشاره شد در بلاد مختلف اسلامی، مساجد یک پایگاه محکم مردمی دارند و شاید اینکه در اغلب شهرها مساجد را نزدیک بازار می ساختند و یا در جایی قرار می گرفت که محل عبور مردم بوده است، به همین علت باشد.

چنان که در اغلب شهرها که مساجدی تحت عنوان مسجد جامع داریم اگر شکل هندسی و ساختار آن شهرها را در نظر بگیریم آن مسجد در مرکز ثقل شهر قرار گرفته است. گویی ابتدا آن مسجد را ساخته اند، سپس خانه ها و خیابان های شهر را پیرامون آن مسجد بر پا کرده اند. به همین دلیل است که از ازمینه گذشته و در شهرها و روستاهای ممالک اسلامی به مساجد اهمیت داده شده و به سبب همین اهمیت مساجد جلوه گاه هنر اسلامی شده است. به عنوان مثال اگر از یک سرزمین دیگر یک نفر هنرشناس به یک شهر اسلامی برود اولین نقاطی که به ذهنش خطور می کند تا هنر کامل اسلامی را دنبال کند مساجد است. زیرا در همین مساجد ناب ترین هنرهای ممکن به کار رفته آن طور که گاه به سبب همین بهره گیری از هنرهای گوناگون مساجد از حالت یک بنا یا ساختمان معمولی خارج شده و شکل آسمانی و رویایی پیدا کرده اند.

به جرئت می توان گفت هر هنرمند مسلمانی که تصمیم گرفته هنرش ماندگار شود آن را به محل امن و مطمئنی چون مسجد برده و عاشقانه به پیشگاه خداوند هدیه داده است. چون او می دانسته این کارش علاوه بر اجر معنوی و اخروی باعث ماندگاری هنرش هم می شود. پس مساجد و جای جای آنها مملو از هنرهای مختلف می باشد. گاه این هنر در شکل گنبد تجلی پیدا می کند که رنگ آبی به کار رفته در داخل گنبد یادآور آسمان و نقش های منحنی دار آن که شکل ریاضی وار دارند به ذهن انسان نکاپو می بخشد که در این گنبد دوار که حالتی از هنر اکسپرسیونیستی دارد غرق شود و ذهن و فکرش در کشف برخی مجهولات به حرکت در آید و این چنین

تخیل و احساسات نهفته اش به سوی صعود و رفتن به بهشت و آسمان ها سوق باید. گاهی هم وجود محراب فکر انسان را به خود جلب می کند؛ محرابی که به تعبیری قلب مسجد و نقطه تمرکز آن است. هر چند این محراب مظهر الوهیت خداوندی و محل مبارزه و حرب با نفس و شیطان است، اما در ساخت آن از هنرهای گوناگونی استفاده شده.

فی المثل دیوار نیم دایره رو به روی محراب و نیز نیم طاق بالای آن، آنچنان ساخته شده که صدای هرچند آرام امام جماعت را به گوش نمازگزارانی که پشت سر او هستند می رساند. گاهی نیز مناره ها و گلدسته های مسجد که از آنها برای گفتن اذان و با خبر ساختن همگان استفاده می شود خود نمادی هستند از عروج انسان به آسمان ها بخصوص وجود کنیه ها و اشکال پیچ در پیچ آن که همگی به سمت بالا حرکت می کند، میل صعود به آسمان ها را در نظر انسان بیشتر می کند. جالب آنکه موضوع نورانیت دین الهی در مساجد در شکل هنری آن به کار رفته است زیرا وجود پنجره های مشبک در مساجد که از آنها نور به داخل می تابد و همچنین استفاده از کاشی های آبی و فیروزه ای که به خاطر لعاب داده شدن حالت انعکاس نور را دارند خود به خود به روشنایی درون مسجد افزوده است.

پس با یک حساب کلی می توان مساجد را آمیزه ای از هنرهای مختلف در نظر گرفت که در بروز این هنرها، سنگ، خاک، آهن، شیشه، چوب و... کنار هم جمع شده و زیباترین شکل هنری را ایجاد کرده اند.

به هر حال مساجد آمیزه ای از هنر و ایمان به خدا هستند. چه خوب است این روزها که در شهرها و روستاهای گوناگون مساجدی ساخته می شود به کار برد هنرهای گوناگون توجه بسیاری شود زیرا وجود این هنرها در مساجد برای مسلمانان همواره افتخاری وصف ناشدنی بوده است.